1939 ий
6
СЕНТЯБРЬ
№ 77 (576)
Акше 5 ыр.

9-ше ИИ ЛЕКТЕШ

Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Рвезе коммунист

ВЛКСМ
Маробком
ден
Горком
орган

XXV МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЮНОШЕСКИЙ КЕЧЕ

Тений чумыр тӱнясе шемер молодежь Международный Юношеский Кечын XXV идалыкшым палемда.

Международный Юношеский Кечым эртарыме нерген решений молодежын социалистический организацийже-шамычын 1915 ийыште лийше Бернский (Швейцария) конференцийыштыже Ленинын предложенийже почеш лукталтын. Тӱнам вӱран империалистический кредалмашын кудалтыме пашазе-шамыч империалистический войнам гражданский войнаш савыре нерген Ленинын революционный ӱжмашыжым, большевик-шамычын ӱжмашыштым колыныт. Юношеский движенийым Ленин ден Сталин пестоватленыт, нуно закалитленыт, ончыклык классовый кучедалмашлан юный борец - шамычым туныктеныт.

1939 ийыште Международный Юношеский Кече международный обстановка пеш напряженный улмо жапыште эртаралтеш.

Фашистский агрессор-шамыч у мировой пожарым кумдан да кумдан шарат. Нуно человечествылан йӧсланымашым да колымашым кондат.

Иностранный оккупант-шамыч шӱдӧ тӱжем дене самырык енг-шамычым военный укрепленийым строитлымаште орландарат. Итальянский фашист-шамыч шкеныштын грабительский империалистический интересыштлан лийын молодежым пытарат. Военно-фашистский Японийыште 14—15 ияш рвезе-шамыч чыташ лийдымын эксплоатироватлалтмышт дене калека да инвалид лийыт.

Фашистский режим шемер молодежлан ненавистный. Санденак фашизм ден империалистический война ваштареш, демократический эрык верч, капиталистический элласе шемер молодежын экономический да политический праваже верч, Советский Союзым аралымаш верч кучедалмаш утыр шарла да виянгеш.

Советский Союзышто гына самырык поколений пиалан илыш дене ила. Нунылан чыла возможностьым пумо: партий ден правительство молодежым воспитатлышашлан вийымат, средствамат огыт чамане. Самырык советский интеллигентлык писын кушкыт. Социалистический строительствын кеч могай участкыштыжат самырык стахановец ден стахановка-шамычын, самырык талант-шамычын, способный изобретатель-шамычын, мужественный герой-шамычын писын кушмыштым ме пеш раш ужына.

ВКП(б)-н XVIII исторический с'ездше шке решенийыштыже коммунизмым строитлымаште комсомолын рольжым поснак палемден. ВЛКСМ Центральный Комитетын VIII пленумжо тидын негызеш комсомольский организаций-шамыч ончылан у задача-шамычым шынден. Тиде—эн первоочередной XVIII партийный с'ездын решенийыштым да Кумышо Сталинский Пятилеткын задача-шамычшым шуктышаш верч советский молодежын активный, самоотверженный кучедалмашыже.

Советский рвезе ден ӱдыр-шамыч шкенышт социалистический родинан пламенный патриотшо улыт. Нуно тушман-шамыч деч шкенышт родинам аралаш чыла вийыштым, чыла шинчымашыштым, способностьыштым, кӱлеш лиеш гын илышыштымат пуат.

Международный Юношеский Кечын Советский молодежь шке социалистический родинаж дек, шке другшо, ачаже да учительже дек, чумыр шемер-шамычын вождьшо Сталин йолташ дек мучашдыме шумеш преданный улмыжым демонстрироватла.

Международный Юношеский Кечын мемнан молодежь чыла элласе шемер молодежь ден интернациональный связьым адакат утларак пенгыдемда.

1-й Созыв СССР Верховный Советын внеочередной Нылымше Сессийже

НАПАДАТЛАШ ОГЫЛ НЕРГЕН СОВЕТСКО-ГЕРМАНСКИЙ ДОГОВОРЫМ РАТИФИЦИРОВАТЛЫМЕ НЕРГЕН

ССР Союз Верховный Советын 1939 ий 31 августысо заседанийыштыже ***МОЛОТОВ*** *йолташын увертарымыже*

Йолташ-шамыч! Верховный Советын Кумышо Сессийже деч вара международный положений сай могырышко вашталтын огыл. Наоборот, тудо эше утларак напряженный лийын.

Тиде напряженностьым пытарашлан посна правительство-шамычын приниматлыме ошкылышт явный ситыдымашыштым ончыктеныт. Нуно результатдыме лийыныт. Тиде Европа деке относитлалтеш. Восточный Азийыштат ваштарыш сай могырышко лийын огыл. Япония, ожнысо семынак, шкенжын войскаже-шамыч дене Китайын главный олаже-шамычым да территорийжын ятыр ужашыжым налын шога. Тугак СССР шотыштат шкенжын враждебный актше деч ок отказатле. Тыштат положений обстановкын умбакыже пӱсемме могырышко вашталтын.

Тиде обстановкышто Германия дене Советский Союз коклаште война угрозым корангдыше, СССР ден Германия коклаште нападатлаш огыл нерген договорым заключитлымаш кугу положительный значенийым иметла. Тиде договорын значенийжым тичмашынрак определитлашлан, пытартыш тылзылаште Англия ден Францийын представительышт дене Москваште эртаралтше переговор нерген мланем ончычак каласаш логалеш.

Те шинчеда, Европышто агрессий ваштареш ваш полшымо пактым заключитлыме нерген англо-франко-советский переговор эше апрель тылзыштак тӱналын. Чын, английский правительствын первый предложенийже-шамыч, кузе пале, йӧршынак приемлемый огыл ыльыч. Нуно тыгай переговор-шамычын основной предпосылкыштым игнорироватлышт—взаимность дене равный обязательствын принципшым игнорироватлышт. Туге гынат, советский правительство переговор деч ыш отказатле да, шке очередьыштыже, шке предложенийжым выдвигатлыш. Ме тидым шотыш нална: Англия ден Францийын правительствыштлан шке политикыштын курсшым Советский Союз шотышто дружелюбный огыл отношений деч, кузе эше шукерте огыл гына ыле, равный обязательство-шамыч условиеш СССР дене серьезный переговор деке савыралаш нелэ ыле. Туге гынат, варажым лийше переговор шкенжым оправдатлен огыл.

Англо-франко - советский переговор ныл тылзе жап шуйныш. Тудо ятыр вопросым пален налаш полшыш. Тудо тидын дене пырля, Англия ден Францийын представительыштлан ончыкташ: международный пашалаште Советский Союзым серьезно шотыш налаш кӱлеш. Но тиде переговор сенгаш лийдыме чаракыш тӱкныш. Паша договор (пакт) проектын посна „формулировкылаштыже" да тиде але вес пунктлаштыже огыл. Уке, паша утларак существенный вещьыште лийын.

Агрессий ваштареш ваш полшымо нерген пактым заключитлымаш тудо случайыште гына смыслым иметла, кунам Англия, Франция да Советский Союз агрессорын нападатлымыже ваштареш определенный военный мера-шамыч нерген договоритлалтыт ыле. Сандене, определенный срок жапыште, Москваште английский ден французский армийын представительышт дене политический велэ огыл, но военный переговорат эртаралтын. Туге гынат, военный переговор гыч нимат ыш лий. Тиде переговор тушко тӱкнен: Польша, кудым Англия, Франция да СССР пырля гарантироватлышаш ыльыч, Советский Союз могырым военный полыш деч отказатлен. Польшын тиде возражениежым так и сенгаш лийын огыл, тидын дечат утларак, переговор ончыктыш: Англия Польшын тиде возражениежым сенгаш огешат тырше, а, наоборот, тудым поддерживатла. Умылымашан, агрессий лийме случайлан Советский Союз могырым военный полышым пумо паша деке польский правительствын да тудын главный союзникшын тыгай позицийже годым, англо-франко-советский переговор сай результатым пуэн кертын огыл. Тидын деч вара мланна пале лие: англо-франко-советский переговор провалитлалтшаш.

Англия да Франция дене переговор мом ончыктыш?

Англо-франко - советский переговор ончыктыш: Англия ден Францийын позицийже вошт кугу противоречиян улеш?

Шке судитлыза.

Ик могырым, Англия ден Франция агрессий ваштареш Польшалан военный полышым СССР деч требоватлышт. СССР, кузе пале, шканже Англия ден Франция деч соответствующий полышым налме условийыште тиде требованийлан вашеш каяш ямде ыле. Вес могырым, Англия ден Франция туштак сценаш Польшым луктыч, кудыжо СССР могырым военный полыш дечын решительно отказатлыш. Теве нине условийлаште ваш полыш нерген договоритлалтын ончызаян, кунам СССР могырым полыш ончыл гочак ок кӱлан да навязанныйлан увертаралтеш.

Умбакыже. Ик могырым, Англия ден Франция агрессий ваштареш СССР могырым соответствующий полышым налме шот дене Советский Союзлан военный полышым гарантироватлышт. Вес могырым, нуно косвенный агрессий шотышто шке полышыштым тугай оговорка-шамыч дене вӱдылыныт, кудышт нине полышым фикцийыш савырен кертыныт да нунылан полышым пумаш дечын кораҥгаш да агрессий ончылно СССР-ым изолированный состоянийышке шогалташ нунылан формально-юридический основанийым пуэныт. Тыгай „ваш полшымо пакт" дене шуко-шагал замаскированный надувательство пакт коклаште ойыртышым кычалзаян. **(Залыште веселан тарванымаш).**

Умбакыже. Ик могырым, Англия ден Франция ваш полшымо пакт нерген переговорын важностьшо ден серьезностьшым подчеркиватлышт, тиде паша деке серьезно относитлалташ да пакт ден кылдалтше вопрос-шамычым пеш писын разрешитлаш СССР деч требоватлышт. Вес могырым, нуно шкеак переговорым эртарымаште пешак юватылмашым да переговор деке йӧршынак серьезный огыл отношенийым проявлятленыт, тиде пашам ситыдымын полномочиян второстепенный енг-шамычлан поручатленыт. Тидым каласымат сита: Англия ден Францийын военный миссийышт определенный пол-

Умбакыже 2-шо стр.

1-й СОЗЫВ СССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТЫН ВНЕОЧЕРЕДНОЙ НЫЛЫМШЕ СЕССИЙЖЕ

НАПАДАТЛАШ ОГЫЛ НЕРГЕН СОВЕТСКО-ГЕРМАНСКИЙ ДОГОВОРЫМ РАТИФИЦИРОВАТЛЫМЕ НЕРГЕН

ССР Союз Верховный Советын 1939 ий 31 августысо заседанийыштыже МОЛОТОВ йолташын увертарымыже

УМБАКЫЖЕ

номочий деч посна да иктаж-могай военный конвенцийым подписатлашлан права деч посна Москвашке толыныт. **(Залышта тарванылмаш)**. Тидын дечат утларак, Английын военный миссийже вообще нимогай мандат деч посна Москваш толын **(общий воштылмаш)** да мемнан военный миссийын требоватлымыже почеш гына тудо, уже переговор кўрылтшаш ончылан гына, шкенжын письменный полномочийжым представитлен. Но тиде полномочият эн неопределенный характеран гына, вес семынже полновесный огыл полномочий ыле. Англия ден Франция могырым переговор дек тыгай серьезный огыл отношений ден переговор пашам дискредитироватлаш расчитатлыме переговорым ыштен легкомысленный модмаш коклаште ойыртышым кычал ончызаян.

СССР дене переговорышто Англия ден Францийын позицийыштын переговорым кўрлмашке кондышо внутренний противоречийже тыгае.

Англия ден Францийын позицийыштышт нине противоречий-шамычын вожышт кушто?

Шагал мут дене каласымаште паша тыште улеш. Ик могырым, английский ден французский правительство-шамыч агрессий деч лўдыт да тидлан лийын Советский Союз дене ваш полшымо пактым иметлынешт ыле, вет тиде нуным шкеныштым виянгда, вет тиде Англия ден Францийым виянгда. Но, вес могырым, английский ден французский правительство - шамыч лўдын шогат: СССР дене ваш полшымо серьезный пактым заключитлымаш мемнан элым виянгден кертеш, Советский Союзым виянгден кертеш, тидыже нунын позицийыштлан ок отвечатле улмаш. Признатлаш логалеш, тиде лўдмашышт нунын моло соображенийыштым сенген. Англия ден Францийын ончыктымышт почеш действоватлыше Польшан позицийжымат тидын дене гына умлаш лиеш.

Нападатлаш огыл нерген советско-германский договор деке куснем.

СССР ден Германия коклаште нападатлаш огыл нерген договорым заключитлыме нерген решенийым ончыктымо келшаш лийдыме разногласийлан лийын Франция да Англия дене военный переговорын тупикыш пурымыжо деч вара принимматлыме. Тиде переговор ваш полшымо пактым заключитлашлан расчитыватлаш основанийым укелыкшым ончыктыш, сандене ме Германия ден СССР коклаште мирым обеспечитлаш да война угрозым пытараш моло йöн нерген вопросым шкенан ончылан шындыде шына керт. Англия ден Францийын правительствышт тидым шотыш налмышт шуын огыл гын,— тиде уже нунын пашашт. Мемнан обязанностьна— советский калыкын интересше верч, Советский Социалистический Республика-шамыч Союзын интересше верч шонаш. **(Кужу жап сово кырымаш)**. Утларакат, СССР-ын интересше моло элласе калык-шамычын коренной интересышт дене келшен шогат, ме тидлан пенгыдын убежден улына. **(Сово кырымаш)**.

Но тиде пашан ик могыржо веле.

Нападатлаш огыл нерген советско-германский договор существоватлаш тўналжеманын эше вес обстоятельстват лийшаш ыле. Германийын внешний политикыштыже Советский Союз дене добрососедский отношений могырыш поворот лиймаш кўлеш ыле. Тиде кокымшо условий уло годым гына, СССР дене отношенийым саемдыме могырышко шкенжын внешний политикыжым вашталташ германский правительствын желанийже мланна раш лиймек гына,— нападатлаш огыл нерген советско-германский договорым заключитлышашлан основым мумо ыле.

Чылаланат пале, пытартыш куд ий жап мучко, властьышке национал-социалист-шамычын толмышт дене, Германия дене СССР коклаште политический отношений шупшылтмо ыле. Тугак пале, мировоззрений ден политический система-шамычын тўрлö улмыштым ончыде, советский правительство Германия дене нормальный деловой да политический отношенийым поддерживатлаш тыршыш. Кызыт пытартыш ийласе нине отношений-шамычын посна моментышт деке пöртылаш кўлешыже уке, да нуно тланда, депутат йолташ-шамыч, тулеч поснат сайын пале улыт. Туге гынат, икмыняр тылзе ончыч XVIII партийный с'ездыште мемнан внешний политикым умылтарен пумо нерген ушештараш кўлеш.

Внешний политика областьысе мемнан задача-шамыч нерген ойлен, Сталин йолташ моло эл-шамыч дене мемнан отношенийым тыге определитлыш:

„1. Мир да чыла эл-шамыч дене деловой связь пенгыдемдыме политикым ончыкыжат шуктен шогаш;

2. Осторожностьым соблюдатлаш да жарым ен кид дене удырен налаш тунеме войнан провокаторжо-шамычлан мемнан элым конфликтыш шупшын пурташ пуаш огыл". **(Залышта тарванылмаш)**.

Ужыда, нине выводлаште Сталин йолташ Советский Союзын чыла эл-шамыч дене деловой связьым пенгыдемдышаш верч шогымыжо нерген ойлен. Но, тидын дене пырляк, Сталин йолташ шеныштын интересышт дене мемнан элым моло эл-шамыч дене конфликтыш пурташ желатлыше войнан провокаторжо-шамыч ваштареш шижтарен.

Советский Украиным руалтен налшаш шотышто германский „план-шамыч" нерген англо-французский ден северо-американский прессын тарватыме шумым разоблачатлен, Сталин йолташ тунам ойлен:

„Похожий тидлан, тиде подозрительный шум шке цельжылан иметлен: Советский Союзын яростьшым Германия ваштареш тарваташ, атмосферым отравитлаш да тидлан койдымо оснований деч посна Германия дене конфликтым провоцироватлаш".

Ужыда, Германия дене Советский Союзым ваш тўкнымашке шукташ тыршыше западно-европейский политик-шамычын проискыштым разоблачатлен, Сталин йолташ самый точкышкыжак кырен.

Признатлаш кўлеш, мемнан элыштат южо близорукий ен-шамыч ылыч, нуно упрощенный антифашистский агитаций дене увлекатлалтын, мемнан тушман-шамычын тиде провокаторский пашашт нерген монденыт. Тиде обстоятельствым шотыш налын, Германия дене СССР коклаште моло, враждебный огыл, добрососедский отношений лийын кертшаш нерген вопросым Сталин йолташ эше тунамак шынден.

Ынде койын шога: Сталин йолташын тиде заявленийжым Германийыште чумыр шотышто правильно умыленыт да тыжечын практический выводым ыштеныт. **(Воштылмаш)**.

Нападатлаш огыл нерген советско-германский договорым заключитлымаш Сталин йолташын исторический предвиденийже пеш сайын оправдатлалтмашым ончыктен шога. **(Сталин йолташ лўмеш виян оваций)**.

Уже тений шошымак германский правительство торгово-кредитный переговорым восстановитлаш предложитлыш. Переговор уэш вашке тўналме ыле. Ваш-ваш уступатлыме дене келшымашке толаш лие. Тиде келшымашым, кузе пале, 19 августышто подписатлыме.

Существоватлыше правительство годым Германия дене тиде первый огыл торгово-кредитный келшымаш ыле. Но тиде келшымаш 1935 ийсе келшымаш деч веле огыл, но ончыч лийше чыла келшымаш дечат сай могырышко ойыртемалт шога, тидыже нерген ойлыманат огыл: Англия дене, Франция дене, але иктаж-могай вес эл дене тыгаяк пайдале экономический келшымаш мемнан иктат уке ыле. Келшымаш мланна шкенжын кредитный условийже-шамыч дене пайдале (7 няш кредит) да тудо мланна кўлешан ятырак оборудованийым ешарен заказатлаш мланна йöным пуа. Тиде келшымаш почеш СССР Германийлан определенный количество мемнан уто сырьем тудын промышленностьшылан ужалымашым обеспечиватла, тидыже пўтынек СССР-ын интересыштыже улеш. Молан вара мланна тыгай пайдале экономический келшымаш деч отказатлаш? Нунылан пайдалын огыл мо, кö вообще моло эл-шамыч дене пайдале экономический келшымашым Советский Союз ынже иметле манын желатла? Тидын годымак пале: Германия дене торгово-кредитный келшымаш пўтывек Советский Союзысо калык озанлыкын интересыштыже да оборонын интересыштыже улеш. Тыгай келшымашын „чыла эл-шамыч дене деловой связьым пенгыдемдаш" кўлешышке Сталин йолташын ончыктымыжым одобритлыше мемнан партий XVIII с'ездын решенийже-шамыч дене пўтынек келшен шога.

Кунам германский правительство тугак политический отношенийымат саемдаш желанийжым выразитлыш, тидын дечын отказатлаш советский правительствын основанийже лийын огыл. Тунам вара нападатлаш огыл нерген договорым заключатлыме нерген вопрос шогалын. Кызыт йўк-шамыч шергылтыт, кушто Советский Союз ден Германия коклаште политический отношений саемаш тўналмын эн простой основыжым умлыдымаш шокта.

Примерлан, наивныйын койын йодыт: Советский Союз фашистский типан государство дене политический отношенийым саемдымашке кузе каен кертын? Разве тиде лийын кертшаш? Но тидын годым мондат: паша вес элын внутренний порядокшо шотышто мемнан отношений нерген огыл, а кок государство коклаште внешний отношений нерген кая. Тидын нерген мондат: ме моло эл-шамычын внутренний пашашкышт невмешательство позицийыште шогена да тидын дене келшышын мемнан собственный внутренний пашашке иктаж-могай вмешательствым допускатлаш огыл верч шогена. Тугак мемнан внешний политикын важный принципше нерген мондат, кудым эше партийын XVIII с'ездыштыжак Сталин йолташ тыге формулироватлен:

„Ме мир верч да чыла эл-шамыч дене деловой связьым пенгыдемдышаш верч шогена, нине эл-шамыч Советский Союз дене тыгай отношенийымак кучаш тўналыт гын, нуно мемнан элын интересшым нарушитлаш огыт тöчö гын, тиде позицийыште шогена да шогаш тўналына". Нине мут-шамычын смыслже йöршынак раш: советский огыл чыла эл-шамыч дене Советский Союз добрососедский отношенийым иметлаш тырша, поскольку нине эл-шамыч Советский Союз шотышто тугаяк позицийым кучен шогат.

Советский огыл эл-шамыч дене мемнан внешний политикыште ме советский государствын да капиталистический эл-шамычын мирный йыгыре существоватлымышт нерген пале ленинский принцип базыште шоген улына да кызытат шогена. Тиде принципым практикыште кузе эртаралтмыжым шуко примерлаште ончыкташ лиеш ыле. Но шагал примерым гына ончыктем. Мемнан, примерлан, 1933 ий гычак фашистский Италия дене нападатлаш огыл нерген, нейтралитет нерген договор существоватла. Тидын марте тиде договор ваштареш каласаш иктынат вуйышкыжо пурен огыл. Да тиде умлымашан. Тыгай договор СССР-ын интересышлан отвечатла, сандене тудо СССР ден капиталистический эл-шамычын мирный йыгыре существоватлыме мемнан принцип дене келшен шога. Мемнан нападатлаш огыл нерген тугак Польша дене да южо моло эл-шамыч дене, кудыштын пелфашистский стройышт чылалан пале, договор-шамыч улыт. Но нине договор-шамычат нимогай сомненийымат луктын огытыл. Тидын нерген ушештараш гынат, уто ок лий дыр: южо моло фашистский огыл, буржуазно-демократический эл-шамыч дене, мутлан, тудо Англия денак мемнан даже тыгай договор-шамычат уке улыт. Туге гынат, тиде—мемнан титак дене огыл.

1926 ий гычак Германия дене мемнан отношенийын политический основыжо нейтралитет нерген договор лие, кудыжым 1933 ийыште уже кызытсе германский правительство продлитлен ыле. Нейтралитет нерген тиде договор кызытсе жапыштат действоватла.

Советский правительство Германия дене политический отношенийым саемды-

Мучашыже 3-шо стр.

1-й СОЗЫВ СССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТЫН ВНЕОЧЕРЕДНОЙ НЫЛЫМШЕ СЕССИЙЖЕ

НАПАДАТЛАШ ОГЫЛ НЕРГЕН СОВЕТСКО-ГЕРМАНСКИЙ ДОГОВОРЫМ РАТИФИЦИРОВАТЛЫМЕ НЕРГЕН

ССР Союз Верховный Советын 1939 ий 31 августысо заседанийыштыже МОЛОТОВ йолташын увертарымыже

М У Ч А Ш

маште ончыко умбакыже ошкылым ыштaш желательныйлан ожнат шотлен, но обстоятельство туге ыштaлт толын, что тидым кызыт гына ыштaш лийын. Паша, чын, кызытсе случайыште, англо-франко-советский переговорлаште лийме семын, ваш полшымо пакт нерген огыл, а нападатлаш огыл договор нерген гына кая. Туге гынат, современный условийлаште советско-германский договорын международный значенийжым переоценитлаш трудно.

Теве молан ме иностранный паша дене германский министр г. фон Риббентропын Москваш толмашкыже положительно относитлалтынна.

1939 ий 23 августым, кунам нападатлаш огыл нерген советско - германский договорым подписатлыме ыле, кугу исторический важностян датылан шотлаш кӱлеш. СССР ден Германия коклаште нападатлаш огыл нерген договор Европын, да Европын гына веле огыл историйыштыже поворотный пункт улеш.

Тенгече эше Германийысе фашист-шамыч СССР шотышто мланна враждебный ушо внешний политикым эртареныт. Да, тенгече эше внешний отношений-шамыч областьышты ме тушман улына ыле. Тачe, туге гынат, обстановка вашталтын да ме тушман лиймынам чарнен улына. Внешний отношений-шамыч областьышыште политический искусство шке эллан тушман-шамыч шотым шукемдымаште огыл улеш. Наоборот, политический искусство тыште: тыгай тушман-шамыч шотым шагалемдымаште да тенгесе тушман-шамычын шке коклаштышт мирный отношенийым поддерживатлыше поро пошкудо-шамыч лиймашкышт шумаште улеш. **(Сово кырымаш).**

Историй ончыктен: мемнан эл ден Германия коклаште вражда ден война-шамыч пайдале лийын огытыл, а мемнан эл-шамычлан вредым гына конденыт. 1914—18 ийласе войнаште эн кугу орлыкым ужшо Россия ден Германия ыльыч. **(Йӱк: „Чын").** Садлан Советский Союзысо да Германийысе калык-шамычын интересышт шке коклысе вражда корнышто огыл кият. Мӧнгешла, Советский Союзын да Германийын калыкше-шамыч иктышт весышт дене мирный отношенийлаште ушыжатлат. Нападатлаш огыл нерген советско-германский договор Германия дене СССР коклаште враждалан мучашым пышта, а тиде кок элжынат интересыштыже. Мировоззренийыште да политический системыште различий улмаш кок государство коклаштыжат сай политический отношенийым установитлашлан чарак лийшаш огыл да лийынжат ок керт, кузе тыгаяк различий улмаш СССР-ын моло советский огыл, капиталистический эл-шамыч дене сай политический отношенийлан ок препятствоватле. Германия ден СССР-ын тушманже-шамыч гына нине элын калыкше-шамыч коклаште враждам лукташ да пуэн оварташ тыршен кертыт. Ме СССР ден Германийын калыкше-шамычын дружбышт верч, Советский Союзын калыкше-шамыч ден германский калык коклаште дружбым вияндышаш да пеледыктышаш верч шоген улына да шогена. **(Рӱжге, кужу жап сово кырымаш).**

Нападатлаш огыл нерген советско-германский договорын тӱҥ значенийже тыште улеш: Европын кок эн кугу государствыже нунын коклаште враждалан мучашым пыштыме, войнан угрозыжым корангдыме да шке коклаште мирно илыме нерген договоритлалтыныт. Тидын дене, Европышто лийын кертшаш военный столкновений-шамычын полешт ангысыремеш. Европышто военный столкновений-шамычым избежатлаш даже ок лий гынат, нине военный действий-шамычын масштабышт ынде ограниченный лиеш. Тыгай положений дене Европышто всеобщий войнан поджигательже-шамыч гына довольный лийын огыт керт, нуно, кӧ миролюбийын маскыже дене всеевропейский военный пожарым ылыжташ шонат.

Советско-германский договор англо-французский ден американский прессыште пеш шуко нападкылан подвергатлалтын. Поснак тиде шотышто „шке" национальный капитализмлан служитлыше ю ж о „социалистический" газета-шамыч тыршат, господа-шамыч кокла гыч нунылан служитлыше, кӧ нунылан прилично тӱла. **(Залыште воштылмаш).** Раш, тыгай господа-шамыч деч настоящий правдым вучаш ок лий.

Правдам огыл шаркалаш тыршат: пуйто нападатлаш огыл нерген советско-германский договорым ыштымаш ваш полшымо пакт нерген Англия дене да Франция дене переговорлан мешатлен. Тиде шояк уже Ворошилов йолташын интервьюштыжо заклеймитлалтын. Чынжым, тиде пале, паша мӧнгешла шога. Советский Союз Германия дене нападатлаш огыл нерген пактым, между прочим, тугай обстоятельстве лиймылан кӧра ыштен: Англия дене да Франция дене переговор-шамыч преодолетлаш лийдыме разногласиеш тӱкненыт да англо-французский правящий круг-шамычын титакышт дене удачно огыл пытеныт.

Умбакыже тушкат шуыт, мланна титаклан туҥым шындат, что, видите ли, договорышто, если договариватлалтше сторона-шамыч гыч иктыже войнашке шупшылалтме лиеш, тиде случайыште, иктаж-кӧлан тӱжвал поводым пуэн кертше условий годым тудым нападатлыше стороналан квалифицироватлымым демонстрироватлыше пункт уке. Но тидын годым ала молан мондат, что тыгай пункт да тыгай оговорка нападатлаш огыл нерген 1934 ийыште подписатлыме да Польшын желанийжым ончыде 1939 ийыште Германия дене анулироватлыме польско-германский договорыштат, нападатлаш огыл нерген улыжат икмыняр тылзе гына ончыч подписатлыме англо-германский декларацийыштат уке. Йодалтеш: молан СССР шкаланже тудым позволитлен ок керт, мом шукертак уже шканышт Польшат да Англият позволитленыт?

Пытартышлан, договорышто мо возалтме деч шукым лудаш йӧратыше-шамычат улыт. **(Воштылмаш).** Тидлан ходыш чыла тӱрлӧ догадка ден намек-шамычым колтат, чтобы тиде але вес эллаште договорлан ӱшаныдымашым лукташ. Но тиде чылажат договорын тушманже-шамычын ӱшанымашан бессилийышт нерген гына ойла, кудо эре утларак шкенжым, Советский Союзынат да Германийынат, нине эл-шамыч коклаште войнам спровоцироватлаш тыршыше тушман-шамыч улмым разоблачатлат.

Еҥын кид дене жарым удыраш тунемше войнан провокаторжо-шамыч шотышто поснак осторожностым соблюдатлаш кӱлмӧ нерген Сталин йолташын указанийжым чын улмыжым у подтверждатлымашым тыште чылаштыже ме ужына. Ме тыгай еҥ-шамыч шотышто на-чеку лийшаш улына, кӧ СССР ден Германия коклaсе начар отношенийыште, шке коклaсе нунын враждаштышт шкенышт выгодым ужыт, кӧ Германия ден Советский Союз коклаште мирым да добрососедский отношенийым ынешт ыште.

Мланна раш, кунам тиде линийым матерый империалист-шамыч нангаен шогат. Но тыгай факт-шамычым эртен кояш ок лий, тиде пашаште пытартыш жапыште Франциысе да Англиысе социалистический партий-шамычын южо лидерышт посна усердийышт дене ойыртемалтыныт. А нине господа-шамыч чынжымак тунар лӱдыныт, нуно коваштышт гыч лектыт да и веле. **(Воштылмаш).** Нине еҥ-шамыч требоватлат, чтобы СССР Германия ваштареш Английын могырыштыжо войнашке обязательно шупшылалтше. Войнан нине ажгиныше поджигательже-шамычын ушышт каен огыл гын? **(Воштылмаш).** Нападатлаш огыл нерген советско-германский договорын смыслжым нине господа-шамычлан умылашышт разве нелэ, кудынлан кӧра СССР войнашке Германия ваштареш ни Англия могырышто, Англия ваштареш ни Германия могырышто шупшылалташ обязан огыл. Разве умлаш нелэ, что СССР, СССР-ысе калык-шамычын интересыштлан, да нине интерес-шамычлан гына ориентироватлалтше шкенжын собственный, самостоятельный политикыжым шуктен шога да шуктен шогаш тӱҥалеш? **(Кужу жап сово кырымаш).** Нине господа-шамычын воеватлаш уже тыгай кучаш лийдыме желанийышт уло гын, тек шке, Советский Союз деч посна, воеватлен ончат. **(Воштылмаш. Сово кырымаш).** Ме ончена ыле, могай нуно вояка-шамыч улыт. **(Воштылмаш. Сово кырымаш).**

Мемнан шинча ончылно, пӱтынь советский калыкын шинча ончылнышо, Европышто войнан чыла моло поджигательже-шамыч семынак, тиде мирын тушманже улыт. Нуно гына, кӧ у кугун вӱр йоктарымашым, калык-шамычын у войнаштым желатла, нуно гына Советский Союз ден Германийын сангашт цене ваш тӱкнымашкышт шунешт, нуно гына СССР ден Германийысе калык-шамыч коклаште добрососедский отношенийым восстановитлаш тӱҥалмым кӱрлнешт.

Советский Союз ден Германийысе калык-шамыч коклаште мир чыла калык-шамычын интересышт дене, всеобщий мирын интересше дене келшен шога. Теве тидлан ӱшанен Советский Союз Германия дене договорым ыштыш. Тидлан мирын кажне искренний сторонникше убедитлалтеш.

Тиде договор Советский Союзысо шемер-шамычын коренной интересыштлан отвечатла да тиде интересым защищатлымаште мемнан бдительностьнам лушкыдемден ок керт. Тиде договор мемнан реальный вийлан, СССР ваштареш кеч могай агрессий лийме случайлан вийын ямде улмыжлан пеҥгыде уверенность дене подкрепитлалтын. **(Рӱжге сово кырымаш).**

Тиде договор (тугак неудача дене пытыше англо-франко-советский переговор) ончыкта; ынде международный отношенийын важный вопросшым—тидечат утларак Восточный Европысо вопрос-шамычым—Советский Союзын активно участвоватлымыже деч посна решатлаш ок лий. Советский Союзым коранг кояш да тыгай вопрос-шамычым Советский Союзын туп шенгелныже решатлаш кеч могай тӧчымашат провал дене пытышаш. **(Сово кырымаш).**

Нападатлаш огыл нерген советско-германский договор Европын развитийыштыже поворотым,—Европысо кок эн кугу государство коклаште отношений саеммаш могырышко поворотым означатла. Тиде договор Германия дене войнан угрозым корангдымашым мланна пуа, Европышто лийын кертшаш военный столкновений полем иземда да, тыге, всеобщий мир пашалан служитла веле огыл,—тудо вийлан кушкашмланна у йӧным, мемнан позиций-шамычым пеҥгыдемдымашым, международный развитий ӱмбаке Советский Союзын влиянийжын умбакыже кушмашыжым обеспечитлышаш.

Тыште договорын посна пунктшо-шамычым шогалташ кӱлешыже уке. СССР-лан первостепенный политический документ-шамыч гыч иктыже улшо договор тендан одобренийдам вашлиеш манын ӱшанаш Совнарком основанийым иметла. **(Сово кырымаш).**

Калык Комиссар-шамыч Совет нападатлаш огыл нерген советско-германский договорым Верховный Советлан ончаш вноситла да тудым ратифицироватлаш предлагатла. **(Рӱжге, кужу жап сово кырымаш. Чылан кынел шогалыт).**

СЕССИЙЫН 1939 ИЙ 31 АВГУСТЫСО ЗАСЕДАНИЙЖЫН ДНЕВНИКШЕ ГЫЧ

Союз Совет ден Национальность Советын пырля эртарыме заседанийышт

31 августышто кастене Кремльыште Союз Совет ден Национальность Советын пырля эртарыме кумыш заседанийже лийын.

СССР Верховный Советын заседаний залже тич темын. Ложышаште—дипломатический корпусын чинже-шамыч, советский ден иностранный печать-шамычын корреспондентышт.

Президиум ӱстел тӧрыш кӧ Союз Совет Председатель—депутат А. А. Андреевын, Национальность Совет Председатель—депутат Н. М. Шверникын, нунын заместительыштын — депутат-шамыч Т. Д. Лысенкон да Ч. А. Аслановын лекмыштым депутат ден уна-

Мучашыже 4-ше стр.

СЕССИЙЫН 1939 ИЙ 31 АВГУСТЫСО ЗАСЕДАНИЙЖЫН ДНЕВНИКШЕ ГЫЧ

Союз Совет ден Национальность Советын пырля эртарыме заседанийыш

МУЧАШ

шамыч кужу жап шуйнышо аплодисмент дене вашлийыт.

Ложылаште партий да правительствын руководительышт—И. В. Сталин, В. М. Молотов, К. Е. Ворошилов, Л. М. Каганович, М. И. Калинин, А. И. Микоян, А. А. Жданов, Н. С. Хрущев, Л. П. Берия, Г. М. Маленков, М. Ф. Шкирятов да моло йолташ-шамычын, СССР Верховный Совет Президиумын членыштын да Калык Комиссар-шамычын лекмышт годым оваций у вий дене моткоч чот шарла.

СССР Верховный Советын кок Палатыжын пырля заседанийыштым Союз Совет Председатель—депутат А. А. Андреев почын. Тудо Советский Союз ден Германия коклаште нападатлаш огыл нерген договорым ратифицироватлыме шотышто вопрос дене сообщенийлан ССР Союз Калык Комиссар-шамыч Советын Председательже да Иностранный Паша дене Калык Комиссар В. М. Молотов йолташлан мутым пуа.

Трибунышто В. М. Молотов йолташын лекмыж годым кужу жап да чот оваций шергылтеш. Чыланат шогалыт. Присутствоватлыше-шамыч шокшын сово пуымо дене да „ура" кычкырмаш дене Советский правительствын главажым, Сталин йолташын лишыл соратникшым саламлат. Молотов йолташын кок час наре шуйнышо сообщенийжым моткоч кугу вниманий дене колыштмо да икана веле огыл аплодисмент чот шергылтын. Депутат-шамыч шкенышт сово кырмышт дене Советский правительствын внешний политикыжым одобритлымашым единодушно выражатленыт. Молотов йолташ шкенжын сообщенийжым пытармек, присутствоватлыше - шамыч советский правительствын главаже лӱмеш уэш шуко жап шуйнышо овацийым ыштеныт.

Молотов йолташын выступленийже мӧҥгӧ мут депутат А. С. Щербаковлан пуалтеш. Тудо тыге предлагатла: В. М. Молотов йолташын сообщенийыштыже изложитлыме Советский Союз правительствын внешний политикыжым пеш раш да последовательный улмыжлан лийын пренийым почаш огыл.

Щербаков йолташын предложенийжым Сессий единодушно приниматла.

Депутат А. С. Щербаков предложенийым вноситла—СССР правительствын внешний политикыжым одобритлаш да Москваэш 1939 ийын 23 августышто подписатлыме, Советский Союз ден Германия коклаште нападатлаш огыл нерген договорым ратифицироватлаш.

Председательствоватлыше — депутат Андреев тиде предложенийым Палата еда посна голосоватлаш шында. Кок Палатыге депутат Щербаковын предложенийжым единогласно приниматлат. Тидын дене Союз Совет ден Национальность Советын пырля эртарыме кумышо заседанийже петырналтеш.

СЕССИЙЫН 1939 ИЙ 1 СЕНТЯБРЬЫСЕ ЗАСЕДАНИЙЖЫН ДНЕВНИКШЕ ГЫЧ

СОЮЗ СОВЕТЫШТЕ

1 сентябрьыште 5 час кастене, Кремльыште Союз Советын заключительный заседанийже лийын.

Президиум ӱстел тӧрыштӧ—Союз Совет Председатель—депутат **А. А. Андреев** да тудын заместительже—депутат **Т. Д. Лысенко.** Ложылаште партий ден правительствын руководительышт, СССР Верховный Совет Президиумын членже-шамыч да Калык Комиссар-шамыч присутствоватлат.

Председательствоватлыше депутат **А. А. Андреев** доклад ышташ мутым тӧрлатымаш-шамычым ончашлан да ял озанлык налог нерген законын окончательный текстшым ямдылашлан сайлыме комиссий председательлан—депутат **М. Д. Багировлан** пуа. Депутат-шамычын предложенийыштым шотыш налын законопроектыш ятыр изменений, ешартыш да тӧрлатымаш-шамычым комиссийын пуртымыжо нерген докладчик Сессийлан увертара.

Ял озанлык налог нерген закон раздел еда голосоватлалтеш, варажым комиссийын предлагатлыме чыла ешартыш, тӧрлатымаш да изменений-шамыч дене пӱтынек единогласно утверждатлалтеш.

Тӧрлатымаш - шамычым ончашлан да всеобщий воинский обязанность нерген законын окончательный текстшым ямдылашлан сайлыме комиссий председательлан — депутат **Д. С. Коротченколан** мут пуалтеш, тудо законопроектыш комиссийын вноситлыме тӧрлатымаш, изменений да ешартыш-шамыч нерген Сессийлан докладыватла. Комиссийын предлагатлыме всеобщий воинский обязанность нерген текстше раздел еда голосоватлалтеш, варажым пӱтынек единогласно утверждатлалтеш.

Сессийын ончышаш паша радамже ончен пытен. Председательствоватлыше — депутат **А. А. Андреев** Союз Совет Сессийым петырналтмылан увертара.

НАЦИОНАЛЬНОСТЬ СОВЕТЫШТЕ

1 сентябрьыште 7 час 30 минут кастене, Кремльыште, Национальность Советын заключительный заседанийже лийын.

Председательствоватлыше депутат **Н. М. Шверник** доклад ышташ мутым тӧрлатымаш-шамычым ончашлан да ял озанлык налог нерген законын окончательный текстшым ямдылашлан сайлыме комиссий председательлан—депутат **М. А. Бурмистенколан** пуа.

Депутат **Бурмистенко** йолташ, выступатлыше депутат-шамычын замечанийыштым шотыш налын, ял озанлык налог нерген закон проектым вноситлаш комиссийын кӱлешлан шотлымо тӧрлатымаш, изменений да ешартыш - шамыч нерген докладыватла.

Национальность Совет „Ял озанлык налог нерген законым" — раздел еда, варажым пӱтынек — единогласно утверждатла. Мут тӧрлатымаш-шамычым ончашлан да всеобщий воинский обязанность нерген законын окончательный текстшым ямдылашлан сайлыме комиссий председатель депутат **П. А. Тюркинлан** пуалтеш. Тудо закон проектыш комиссийын вноситлыме да Национальность Советлан утвердитлаш представитлыме тӧрлатымаш, изменений да ешартыш-шамыч нерген увертара.

Национальность Совет всеобщий воинский обязанность нерген законым — раздел еда, варажым пӱтынек — единодушно приниматла.

Национальность Совет Сессийын ончышаш паша радамже ончен пытен. Председательствоватлыше **Шверник** йолташ Национальность Совет Сессийым петырналтмылан увертара.

Василий Иванович ЧАПАЕВ

1919 ийын 5 сентябрьыште гражданский войнан легендарный геройжо Василий Иванович Чапаев пытен. Партизанский отрядшамычын командирже, прославитлалтше 25-ше дивизийын командирже Чапаев шке илышыжым революцийын пашаже верч, родина верч, советский власть верч пуэн.

Чапаев 33 ияшак пытен.

Тудо плотникын ешешыже, ялеш шочын. Тиде еш пеш йорлын илен, садлан Василий Ивановичлан школым тунем пытараш лийын огыл. Чапаев изинекак „еҥ-шамыч коклаште" коштын да йӧсӧ илышым пален налын. Кок ий жап тудо шонго-шарманщик пелен заволжский селалаште, казацкий станицылаште коштын, айдеме орлыкым ужын, йорло еҥ-шамычын кулак ден помещик-шамыч дек ненавистьыштым ужын, Разин нерген, Пугачев нерген шуко мурым да ойлымашым колын, шкат нине муро-шамычым мурен. Вара Чапаев плотник, маляр лийын... Пытартышлан, кугыжан армийыште служымаш да ныл ий годым первый империалистический войнан фронтлаштыже коштмаш.

Кугыжан армийыште да фронтышто Чапаев лудаш йӧраташ тӱҥалын. Тудо ожнысо великий полководец-шамычын: Ганнибалын, Суворовын, Наполеонын да народный герой-шамычын: Степан Разинын, Емельян Пугачевын, Гарибальдин биографийыштым пален налын.

Калык массын шонымыжым да тыршымыжым выражатлыше Разин ден Пугачевым моткоч чот йӧратен. Почешыракше, Чапаев шкенжын йошкар дивизийжын эн сай полкыштлан Разин ден Пугачевын лӱмыштым пуэн.

1917 ий шыжым Чапаев, колебатлыде, большевик-шамыч дек примыкатлен да колымешкыже Ленин—Сталин партийын пашаж верч преданный да мужественный борец лийын кодын.

Чапаевын пытыдыме энергийже, природный талантше, лӱддымаш да моткоч писын действоватлымаш тунам кумдан шарлен, кунам тудо партизанский отряд-шамычын организаторжо да командирже лийын, кунам тудо чудесный большевик—комиссар Фурманов ден пырля Йошкар Армийын регулярный полкшо-шамычым создаватлен да нуным тушман ваштареш нангаен.

Чапаевский отряд-шамыч Поволжьеште контрреволюционный кулачествылан шалатыше ударым пуэныт, яллаште Советский властьым пеҥгыдемденыт, уральский белоказак-шамычым шалатеныт, чехословацкий войскан частьше-шамычым громитленыт.

25-ше дивизийын чапаевский полкшо-шамыч Самарым белогвардеец-шамыч деч освободитленыт, самарский „учредилкым" ликвидироватленыт.

Чапаевский дивизий колчаковский войска-шамычын ончыл корпусланышт шалатыше ударым пуэн да писын ончык каен, Уфам — кольчаковщинын пеш важный стратегический пунктшым заниматлен.

Уфам налмеке 25-ше славный дивизий уэш уральский фронтыш колталтын. Тыште тудлан пеш кугу ойго лийын: Чапаев пытен.

Тиде йомдармаш пеш неле ыле гынат, чапаевский полк-шамыч вашке белоказак-шамычын уральский армийжым шалатеныт, тудым Каспийский море дек чактареныт. Уральский степлам контрреволюцийын бандыж деч эрыктен, чапаевский дивизий уже польский фронтышто громитлен.

Чапаев нерген мемнан калык коклаште мурым мурат да легендым, йомакым возат. Калык геройын образше Советский элын кажне шемержылан шерге да тудым кажне шемер йӧрата. Чапаевын образыштыже ме социалистический обществыште илыше айдемын сай, благородный чертаже-шамычым — лӱддымашым, героизмым, кӱрлаш лийдыме волям, сеҥышаш верч чарныде тыршымашым, шкенан родиналан, шкенан калыклан мучашдымын преданностьым ужына. Теве молан чапаевский образым кеч кӧат йӧрата, садлан калык геройым эре шарнаш тӱҥалыт.

И. КИНЫН
статьяже гыч.

Отв. редактор—
К. А. ЛЕНСКИЙ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: Мар. АССР, г. Йошкар-Ола, Дом Советов, 4 этаж, комната № 70, телефон № 90.
Упол. Главлита Мар. АССР А—785. г. Йошкар-Ола, 1 типография Маргосиздата.